

مختاباد پیشکسوت حضور و دوام در کوهستان رامستلزم تجربه‌های فراوان می‌داند

چوپانی ۱۳۰ مقام دارد

«درویش آهنگر» یکی از چوپانان خوشنام، قدیمی و پرباقه است. بیش از ۶۰ سال است که چوپانی می‌کند. او دوره‌ای طولانی هم مختاباد بوده است. شغل چوپانی را از حدود ۱۰ سالگی و نزد پدر و عمویش شروع کرده است. حالا هر دو آن‌ها به رحمت خدا رفته‌اند و میرانشان را برای درویش گذاشته‌اند.

«مرحوم پدرم حدود ۲ هزار رأس گوسفندهای «سردار رفیع یانه‌سری» را چوپانی و نگهداری می‌کرد. من در «یانه‌سر» و «رادکان» و «بالاجاده» و «کردکوی» چوپان بوده‌ام. پس از سال‌ها چوپانی توانستم تجربه لازم برای مختاباد شدن را بدست بیاورم و سال‌ها مختاباد بنه‌های مختلف در بیلاقات و یانه‌سری بودم».

به دوردست‌های کوهستان اشاره می‌کند و می‌گوید: «بنه ما اول در «زرشک خونی» بود، بعداً به منطقه «هلیک‌بن» رفتیم ضمن آنکه تا مراتع «لابلا» هم برای چرامی رفتیم. آن زمان اطراف ما هم بنه گاوهایی بومی محلی داشت».

در بنه‌های سنتی سلسله مراتبی سفت و سخت وجود دارد. مختاباد مدیر چوپان‌های عضو آن بنه است؛ رئیسی که همه‌کاره است. علاوه بر تسلط کامل به چوپانی در صحرا تخصص‌های دیگری را نیز باید بلد باشد. تهیه محصولات مختلف لبنی از شیر گوسفندان یکی از وظایف مختاباد است. هر چوپان دست‌کم ۲۰۰ رأس گوسفند را به صحرامی برد. مختاباد در یک بنه‌گاه تا ۷ هزار گوسفند و ۳۵ چوپان را سرپرستی می‌کند. تهیه وعده‌های غذایی چوپانان در شبانه‌روز، تهیه غذای سگ‌ها و حساب و کتاب مخارج چوپانان و درآمد محصولات آن‌ها در دوره‌های ۴۰ روزه از دیگر وظایف مختاباد است. با توجه به نبود یخچال، قورمه کردن و نگهداری گوشت برای مدت طولانی از دیگر وظایف مختاباد است.

درویش می‌گوید: در بنه‌های سنتی برای محاسبه خرج و مخارج چوپان‌ها دفتر و ماشین حساب نبود. معمولاً همه بی‌سواد بودند اما چوب خطی بود که هر ضلع آن برای یک چوپان بود. برای هر مورد خرج اعم از نمک یا قند روی آن را با چاقو علامت می‌گذاشتند و در پایان هر فصل یا هر ۴۰ روز یک‌بار، همه مخارج چوپان‌ها محاسبه می‌شد.

در چوپانی سنتی یک دامدار باید دانش نجوم و ستاره‌شناسی سنتی مخصوص چوپانان را هم بلد باشد. مثلاً طول شبانه‌روز، نیمه‌شب و وقت غروب و طلوع آفتاب برای استخراج اوقات نماز و افطار و سحر در ماه مبارک رمضان. با توجه به نبود ساعت در گذشته و نشنیدن صدای اذان در صحرا و کوهستان، این امر ضروری است.

درویش می‌گوید: «در آسمان ستاره‌ای است به نام «ترازو شیشه» (صورت فلکی میزان) و «هفت برادر» (صورت فلکی دب اکبر) که به‌کار جهت‌یابی و زمان‌سنجی می‌آید. از نیمه دوم تابستان به بعد هم ستاره‌ای به نام «یاردلاق» در آسمان شب طلوع می‌کند که بعد از طلوع آن در آسمان شب‌ها اسب‌ها را با پوشش نمدی می‌پوشانند تا سرما نخورند. از اول و وسط ماه هم آغاز و پایان ماه‌های قمری را متوجه می‌شدیم. ضمن آنکه شب ۲۰ ماه قمری ماه در مسیر قبله غروب می‌کند». درویش به جمله معروفی درباره شغل چوپان‌ها اشاره می‌کند: «می‌گویند چوپانی ۱۳۰ مقام دارد؛ یعنی چوپان باید بتواند در کوهستان با مهارتی که دارد خودش و رمة را حفظ کند». می‌گوید: «زمان پدرم وقتی چوپان سردار رفیع بود، ارباب و خان دامغان میهمانش شده بود. وقتی صحبت از دامداری و دانش چوپانان یانه‌سری به میان می‌آید سردار رفیع از مرحوم پدرم می‌پرسد اینکه می‌گویند چوپانی ۱۳۰ مقام دارد یعنی چه؟ سردار از پدرم می‌خواهد این مقام‌ها را بشمارد. مرحوم پدرم ۱۲۸ مقام را می‌گوید و آن‌ها می‌شمرند: تراشیدن پشم، کشتن، پوست کردن، تولید کشک و پنیر، درست کردن نخ و طناب از پشم گوسفندان، انداختن تیلانق و گرفتن گوسفند مورد نظر از گله گوسفندان و... از جمله این مقام‌ها هستند».

• شیردوشان، جشن شادی چوپان‌ها

جشن شیردوشان، جشن شادی چوپان‌هاست. دامداران این منطقه هر ساله هنگام بردن دام‌ها به کوهستان، ابتدا به سمت بارگاه امامزاده محمد(ع) دیباج آمده و شیردوشی سال را با صلوات مکرر بر محمد و آل محمد(ص) آغاز می‌کنند. هر دامدار نیمی از شیر گله خود را بین مردم و مستمندان تقسیم و نیم دیگر را به متولی امامزاده تقدیم می‌کند تا با فروش آن، بخشی از هزینه‌های این مکان مقدس تأمین شود.

شرکت‌کنندگان به شکرانه برکت بهار و فراوانی حاصل از آن، دور هم جمع می‌شوند و ساعتی را خوش می‌گذرانند. در این جشن، دوغ و نان و شیربرنج یا به قول اهالی شیرآش بین شرکت‌کنندگان توزیع می‌شود و ضمن آن، محصولات صنایع دستی و سایر محصولات هم در غرفه‌هایی به فروش می‌رسد.

وادوشان شیوه‌ای در دامداری سنتی اهالی البرز شرقی و بر مبنای کوچ مردان دامدار است و بانوان نقشی در آن ندارند.

آیین امام در چند سالی است که در قالب جشنواره ملی با هدف افزایش شادی و نشاط بین مردم، حفظ، احیا و معرفی آیین‌های سنتی، افزایش بازدید گردشگران از شهر دیباج و رونق اقتصادی منطقه برگزار می‌شود. فروش محصولات محلی و صنایع دستی و برگزاری بازی‌های بومی محلی از برنامه‌های جشنواره ملی امام در است.

هر روز یک یا دو گله به کنار امامزاده می‌آیند تا شیرشان دوشیده شود

در حاشیه جشن، بساط خوراکی‌های روستایی هم برپاست

**گله‌ها به نوبت
معمولاً هر روز یک یا
دو گله به این امامزاده
می‌آیند و کنار درخت
ارسی اتراق می‌کنند.
شیرها که دوشیده
شد، رمة چرخ
می‌زند و برمی‌گردد تا
راهی کوه شود**

